

جیاوازیی ژماره‌کانی داهاٲ و خه‌رجی له نیوهی په‌که‌می 2023 دا له عێراق

14-09-2023

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کوڤته : ئەم جیاوازییانه‌ی داهاٲ و خه‌رجیه‌کان وه‌ک ئەوه‌ی له بودجه وله راپۆڤته‌کانی وه‌زاره‌تی داراییدا هاتوو‌ه له‌لایه‌ک و ئەو جیاوازییه‌ی له ژماره‌کانی یاساکه‌دا هه‌یه، که به‌گشتی سه‌روو 1 تریلیۆن دینه‌ره و به‌ته‌نیاش له به‌شه بودجه‌ی پارێزگای ئەنبار 30 ملیار دینه‌ره، به‌دنیاییه‌وه ئەگه‌ر ورده‌کارییه‌کانی ئەو 65 دامه‌زراوه، وه‌زاره‌ت و پارێزگایانه‌ش وردتر بکریته‌وه شتی نوێ ده‌بینین.

کۆتاییه‌کانی مانگی حوزه‌یران و سه‌ره‌تای ته‌ممووزی ته‌مسال هۆلی په‌رله‌مانی عێراق جمعی ده‌هات له په‌رله‌مانتاران بۆ په‌سه‌ندکردنی پرۆژه‌یاسای بودجه‌ی 2023 و دوو سالی داهاوو. گفتوگۆکانی نیو په‌رله‌مان چر و درێژخایه‌ن بوون و چه‌ندین رۆژ تاوه‌کو به‌ره‌به‌یان به‌رده‌وام بوون، به‌لام به‌پێی یاساکه‌ بیټ، له‌وانه‌یه‌ گفتوگۆکان هێنده‌ی سیاسی بووبیټ، ته‌وه‌نده‌ ئابووری و وردبوونه‌وه‌ له ژماره‌کان نه‌بووبیټ. بۆ نموونه‌ به‌ته‌نیا له کۆی گشتی خه‌رجیه‌کاندا جیاوازی 1 تریلیۆن و 258 ملیار دینار هه‌یه. ته‌مه‌ش به‌سه‌ر وه‌زاره‌تی دارایی، لیژنه‌ی دارایی په‌رله‌مان، ته‌نجومه‌نی بالای ئابووری عێراق و 327 په‌رله‌مانتاردا تیپه‌ریوه‌ (ل60-63). له‌مه‌ش سه‌رنج‌راکیشتر جیاوازی خه‌رجی پارێزگای ته‌نباره‌ که نه‌ده‌بوایه‌ به‌سه‌ر سه‌رۆکی په‌رله‌مان و په‌رله‌مانتاران سوننه‌ له لیژنه‌ی داراییدا تیپه‌رپێټ، چونکه‌ کۆی خه‌رجیه‌کانی پارێزگای ته‌نبار به‌ 466 ملیار دینار دانراوه، به‌لام کاتی کۆکراوه‌ته‌وه‌ 436 ملیار دیناری بۆ نوسراوه. واته‌ ته‌نیا له کۆکردنه‌وه‌ی بودجه‌ی ته‌رخانکراوی ته‌م پارێزگایه‌دا 30 ملیار دینار جیاوازی هه‌یه!

به‌پێی بودجه‌ سێ سالییه‌که‌، خه‌رجیه‌کانی عێراق له 2023 دا 198 تریلیۆن دیناره، واته‌ له‌نیوه‌ی یه‌که‌مدا 99 تریلیۆن دینار خه‌رج ده‌کرێټ، به‌لام له شه‌ش مانگی رابردوودا نیوه‌ی ته‌وه‌ش خه‌رجنه‌کراوه. ته‌نانه‌ت له‌وانه‌یه‌ ته‌و کورته‌هێنانه‌ی له یاساکه‌دا باسه‌ده‌کرێټ روونه‌ده‌ات، چونکه‌ به‌پێی راپۆرته‌کانی وه‌زاره‌تی دارایی له‌باره‌ی خه‌رجی و داهاته‌کانی عێراق به‌پێی وه‌زاره‌ته‌کان، تاوه‌کو کۆتایی حوزه‌یرانی 2023، کۆی خه‌رجیه‌کانی به‌کارخستن و وه‌به‌ره‌هێنان گه‌یشته‌وه‌ته 47 تریلیۆن دینار و داهاتی نه‌وتی و نانه‌وتی له‌سه‌رووی 54 تریلیۆن دینار بووه، واته‌ له شه‌ش مانگی یه‌که‌می ته‌مسالدا، 7 تریلیۆن دینار زیادده‌ی جیاوازی نیوان داهات و خه‌رجی بووه‌ له عێراق.

هه‌روه‌ها، به‌پێی بودجه‌ په‌سه‌ندکراوه‌که‌ بۆ 2023، ده‌بوایه‌ داهاتی نه‌وت رێژه‌ی 87% و داهاتی نانه‌وتیش رێژه‌ی 13% ی کۆی گشتی داهات پێکه‌هێنێټ، به‌لام به‌پێی راپۆرته‌کانی وه‌زاره‌تی دارایی، له‌نیوه‌ی یه‌که‌می ته‌مسالدا، داهاتی نه‌وتی رێژه‌ی 99.2% و داهاتی نانه‌وتیش ته‌نیا رێژه‌ی 0.8% کۆی گشتی داهاتیان پێکه‌هێناوه!

خالیکی دیکه‌ی په‌یوه‌ست به‌ داهاتی نه‌وتیه‌وه‌، جیاوازی نیوان راپۆرت و بلاوکراوه‌کانی وه‌زاره‌تی نه‌وت و وه‌زاره‌تی داراییه‌ له‌باره‌ی ته‌م داهاته‌وه. به‌شێوه‌یه‌که‌ له‌ نیوه‌ی یه‌که‌می ته‌مسالدا، داهاتی نه‌وت له‌لایه‌ن وه‌زاره‌تی نه‌وته‌وه 44.4 ملیار دۆلار، واته‌ 59.4 تریلیۆن دینار بووه، به‌لام به‌پێی وه‌زاره‌تی دارایی ته‌نیا 53.8 تریلیۆن دینار بووه. ته‌مه‌ش واتای ته‌وه‌یه‌ که‌ هه‌قه‌ده‌ستی کۆمپانیاکانی به‌ره‌مه‌هێنه‌ر له‌ کێلگه‌ نه‌وتیه‌کانی عێراق، سه‌روو 5.5 تریلیۆن دینار بووه، ته‌مه‌ش به‌پێی خه‌رجیه‌کانی وه‌زاره‌تی نه‌وت که‌ له‌و شه‌ش مانگه‌دا 728 ملیار دینار بووه.

له‌کاتیگدا، به‌پێی پرۆژه‌یاسای بودجه‌ ده‌بوایه‌ داهاتی نه‌وتی 57.6 تریلیۆن دینار بووايه، به‌لام 3.8 تریلیۆن دینار که‌مه‌تره‌ له‌و بپه‌ی که‌ بۆ عێراق ماوه‌ته‌وه، ته‌مه‌ش سه‌ره‌رای فرۆشتنی به‌رمیلێک نه‌وت به‌ تیکرای 74.6 دۆلار له‌و شه‌ش مانگه‌دا، که‌ نزیکه‌ی 5 دۆلار زیاتره‌ وه‌ک له‌وه‌ی له‌ بودجه‌دا ها‌توووه. هه‌ربۆیه‌ش به‌دڵنیاییه‌وه‌ نه‌بوونی هه‌نارده‌کردنی نه‌وت له‌ هه‌رێمی کوردستان و به‌شدارینه‌کردنی له‌ پر کردنه‌وه‌ی ته‌و بپه‌ی له‌ بودجه‌دا ها‌توووه، وایکرد تیکرای هه‌نارده‌کردنی رۆژانه‌ له‌و ماوه‌یه‌دا 3.29 ملیۆن به‌رمیل بیت له‌ جیاتی 3.5 ملیۆن به‌رمیل نه‌وت که‌ له‌ بودجه‌ دا دانراوه.

لیژنه‌دا و به‌ وردبوونه‌وه‌ له‌ ژماره‌کانی نیو بودجه‌ی 2023، راپۆرته‌کانی وه‌زاره‌تی دارایی و راپۆرته‌کانی وه‌زاره‌تی نه‌وت هه‌لوه‌سته‌یه‌که‌ له‌سه‌ر جیاوازییه‌کان له‌ داهات و خه‌رجیه‌کان ده‌که‌ین.

خه‌رجیه‌کان به‌پێی بودجه‌ و وه‌زاره‌تی دارایی له‌ نیوه‌ی یه‌که‌می 2023 دا

رۆژی 12 ی حوزه‌یرانی 2023، په‌رله‌مانی عێراق پرۆژه‌یاسای بودجه‌ سێ سالییه‌که‌ی په‌سه‌ندکرد، که‌ به‌پێی یاسای بودجه‌ی 2023 ی عێراق 198.9 تریلیۆن دیناره، که‌ نزیکه‌ی سه‌رووی 64 تریلیۆن دیناری کورته‌هێنانی هه‌یه و به‌ قه‌رز پڕ ده‌کرێته‌وه، ته‌م یاسایه‌ رۆژی 26 ی حوزه‌یران [له‌ رۆژنامه‌ی فه‌رمی عێراق](#) بلاوکراوه‌ته‌وه‌ و ته‌م داتا‌یانه‌ی لیژنه‌دا خراوه‌ته‌روو له‌وێه‌وه‌ وه‌رگیراوه.

له‌ لاپه‌ره‌ 60-63 دا، خه‌رجیه‌کان له‌سه‌ر ئاستی 65 دامه‌زراره، وه‌زاره‌ت و پارێزگا بۆ 2023 خراونه‌ته‌روو، ته‌وه‌ی جێگه‌ی سه‌رنجه‌ که‌ له‌ کۆی گشتی بودجه‌ی خه‌رجکراودا، 1 تریلیۆن و 258 ملیار دینار جیاوازی هه‌یه. زۆرتین جیاوازی له‌کۆی بودجه‌ی به‌رنامه‌ی تابه‌ته‌ که‌ ده‌گاته‌ 477 ملیار دینار.

هه‌روه‌ها نه‌ک ته‌نیا له‌ کۆکردنه‌وه‌ی گشتیه‌که‌دا جیاوازی هه‌یه، به‌لکه‌و له‌و بودجه‌یه‌ی بۆ پارێزگای ته‌نباریش ته‌رخانکراوه‌ جیاوازی هه‌یه.

بۇ نموونە بۇ پارىزگاى ئەنبار 198.4 مىلياردىنار ۋەك بودجەى بەكارخستىن، 105 مىليارد ۋەك بودجەى بەرنامەى تايىبەت و 162 مىليارد ۋەك بودجەى سەرمايە دانراۋە، كە كۆى ئەم سىيانە پىنگەۋە دەكاتە 466.3 مىلياردىنار، بەئام لە بودجە بئاوكرارۋەكەدا تەنبا 436 مىلياردىنار نوسراۋە (ل 63).

ئەم جياۋازىيانەى ژمارەكان كە لە ياسادا ھەيە، پرسىيارىكى جەۋھەرى دەۋروژىئىت كە ئابا لە عىراق كار بە ياساكە دەكرىت؟ ئەگەر كارى پىدەكرىت، لەسەر چ بنەمايەك و بەكام ژمارە دەبىت، چونكە جگە لە جياۋازى و جياكارى لە دابىنكردىنى پىداۋىستى و شىۋازى تەرخانكردىنى پارە بۇ دامەزراۋە و ۋەزارەتەكان، ئەۋا ژمارەكانىش يەك ناگرئەۋە! (پرۋانە خستەى يەكەم لە خوارەۋە)

لەرۋوى خەرجىيەكانەۋە، چەند ژمارەيەكى سەرنجراكىش ھەيە كە ۋەك خەرجى لەماۋەى 2023دا لە ياسادا ھاتوۋە، بۇ نموونە كۆى خەرجىيەكانى كۆمەئەى زانستى عىراق كە لە چوارچىۋەى بودجەى سەرۋكايەتى كۆمار داىە، سائانە 6 مىلياردىنارە، دوو دەستەى ۋەك دىۋانى چاۋدىرى دارابى و دەستەى نەزاهەش پىكەۋە 223 مىلياردىنارى بۇ تەرخانكرارۋە. لەسەرۋو ئەمانەشەۋە، دادگاى بالاي فىدرالى 15 مىلياردىنارى بۇ تەرخانكرارۋە، كە بەپى راکەياندرارۋى لەم رۇژانەدا [يەك لەسەر سى ئەۋ پارەيەى بۇ كرىنى ئۆتۆمبىل تەرخانكرۋە](#)، واتە بە بەھاي 5 مىلياردىنار خەرجىيەكانى بۇ ئۆتۆمبىلە لە 2023 دا.

بەپى ياسا بىت، ئەۋا عىراق ئەمسال 198.8 ترىليۇن دىنار خەرجەكات، بەئام ئەگەر خەرجىيەكان خىرا نەكرىن، ئەۋا ئەۋ 198.9 ترىليۇن دىنارەى لەبودجەدا ھاتوۋە نىۋەشى خەرج ناكرىت، چونكە لە چوار ۋەرزى سالى تەنبا ۋەرزىكى ماۋە و، لە 11 تەممووز دا ئەنجومەنى ۋەزىران رىنمايەكانى بودجەى پەسەندكرد و [لە 7 ئابى 2023دا لە رۇژنامەى فەرمدى بئاوكرارۋە](#).

جياۋازىيەكى دىكەش، خەرجىيەكانە لەنىۋان ياساكە و راپۇرتەكانى ۋەزارەتى دارابى بۇ دامەزراۋە، ۋەزارەت و پارىزگاكان كە ھەندىكىان ۋەك ئەۋەى لە بودجەكەدا ھاتوۋە بەنزيكەى خەرجكرارۋە، ھەندىكى دىكەشيان نەك نىۋە بگرە ھىچى بۇ خەرجنەكرارۋە. بۇ نموونە لە شەش مانگى يەكەمى ئەمسالدا دەۋايە 99 ترىليۇن دىنار خەرج بكرايە، كەچى 47 ترىليۇن دىنار خەرجكرارۋە، ھەرىۋەش ئەگەر خەرجىيەكان ۋەك ئەۋەى پرۇژەياساى بودجە بىت، ئەۋا دەبىت لەنىۋەى دوۋەمى ئەمسالدا خەرجىيەكان نەك دوو ھىندە بەلكوو سى ھىندە بكرىت.

خستەى 1: خەرجىيەكان بەپى پرۇژەياساى بودجە 2023 بۇ دامەزراۋە، ۋەزارەتەكان و پارىزگاكان /ھەزار دىنار

به پئی راپورته کانی وه زارته دارایی تاوه کو کۆتایی حوزه بران 2023، کۆی خه رجیبه کان گه بشتووه ته 47.8 ترلیون دینار، که 41 ترلیون دینار بودجه ی به کارخستن (تشغیلی) ی بووه و 6 ترلیون دیناری بودجه ی وه به ره یئان بووه، وه کو له خشنه ی 2 دا هاتووه. له ماوه ی شه ش مانگی رابردوودا زۆرتین پاره ی ته رخانکراو له بودجه ی به کارخستن له دوای وه زارته دارایی که 10.8 ترلیون دینار بووه، وه زارته ناوخۆ به بری 5.9 ترلیون دینار به پله ی دووه م وه وه زارته ی په روه رده به 4.6 ترلیون دینار به پله ی سنیهم دیت.

خشنه ی 2: خه رجیبه کان به پئی راپورته کانی وه زارته دارایی تاوه کو کۆتایی حوزه بران 2023 به دینار

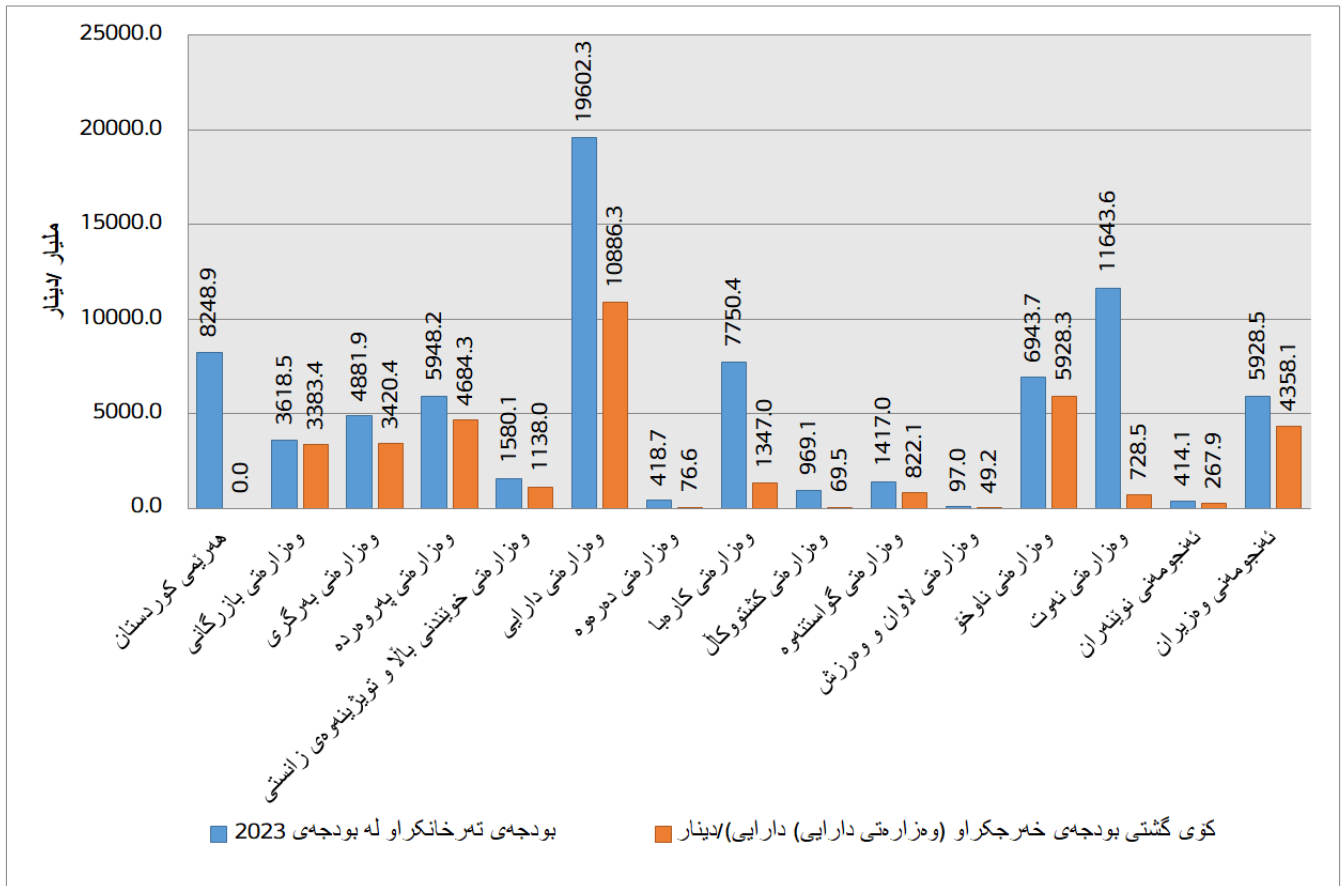
یه کخستن هوه ی نه ز مئیر دکانی (حسابات) حکومت له سه ر بودجه ی فیدرالی تاو دو کو مانگی حوز دیران 2023			
راپورته ی خه رجیبه راسته قینه کان له سه ر ناستی وه زارته کان به پئی پۆلین کردنی کارگیری (مانگی حوز دیران 2023)			
ناوی وه زارته کان	بودجه ی نیستا (خه رجکراو)	بودجه ی وه به ره یئان	کۆی گشتی بودجه ی خه رجکراو
نهنجومانی نوینسان	267,683,016,222	254,073,475	267,937,089,697
سه ر و کایته ی کۆمار	25,827,440,070	0	25,827,440,070
نهنجومانی وه زیران	3,105,786,025,180	1,252,295,542,030	4,358,081,567,210
وه زارته ی دهره وه	76,580,949,787	42,133	76,580,991,920
وه زارته ی دارایی	10,876,181,030,589	10,113,517,230	10,886,294,547,819
وه زارته ی ناوخۆ	5,924,499,982,978	3,811,213,241	5,928,311,196,219
وه زارته ی کار و کاروباری کۆمه لایته ی	2,032,868,137,623	0	2,032,868,137,623
وه زارته ی ته ندروستی و ژینگه	2,782,765,093,439	91,623,145,513	2,874,388,238,952
وه زارته ی به رگری	3,420,380,762,240	0	3,420,380,762,240
وه زارته ی داد	323,627,317,785	16,109,291,730	339,736,609,515
وه زارته ی په روه رده	4,609,268,852,326	75,072,721,514	4,684,341,573,840
وه زارته ی لاوان و وه رزش	45,069,959,264	4,121,198,402	49,191,157,666
وه زارته ی بازرگانی	3,382,934,204,701	424,516,000	3,383,358,720,701
وه زارته ی رۆشنییری	52,742,105,386	150,406,050	52,892,511,436
وه زارته ی کۆاسته وه	21,540,107,076	800,605,110,288	822,145,217,364
وه زارته ی ناوه اندکرده وه و نیشته مچیکردن و شه روهانی گشتی	115,470,058,591	365,890,419,637	481,360,478,228
وه زارته ی کشتووکان	69,250,077,962	202,123,928	69,452,201,890
وه زارته ی سه ر چاوه کانی ناو	143,665,371,034	380,946,234,606	524,611,605,640
وه زارته ی نهوت	422,664,581,854	305,850,718,681	728,515,300,536
وه زارته ی پلاندانان و	23,017,565,946	5,145,644,882	28,163,210,828
وه زارته ی بیه سه سازی و کانزاکان	425,723,536,162	54,396,624,722	480,120,160,884
وه زارته ی خویندنی بالا و تویرینه وه ی زانستی	1,121,059,044,787	16,941,765,593	1,138,000,810,380
وه زارته ی کاره با	1,145,677,405,923	201,309,346,703	1,346,986,752,626
وه زارته ی بیه وه نه ییه کان	5,798,362,625	0	5,798,362,625
وه زارته ی ژینگه	21,627,122,474	0	21,627,122,474
وه زارته ی ناوارد و کۆچبه ران	28,876,037,479	0	28,876,037,479
فه س مانگه سه ر به یخۆکان	118,307,248,538	163,078,258,028	281,385,506,566
پاریزگای به سه ره	142,811,975,350	662,255,527,008	805,067,502,358
پاریزگای نهینه وا	82,164,839,961	289,372,709,382	371,537,549,343
پاریزگای به خه دا	71,239,898,387	196,826,922,001	268,066,820,388
پاریزگای زیفار	61,941,119,202	178,099,550,232	240,040,669,434
پاریزگای دیاله	57,468,511,932	78,463,186,593	135,931,698,525
پاریزگای بابل	83,804,505,018	30,501,030,719	114,305,535,737
پاریزگای نهانیار	134,010,764,650	189,342,529,770	323,353,294,420
پاریزگای میسان	34,579,525,678	90,482,076,232	125,061,601,910
پاریزگای واست	52,693,018,710	134,993,390,549	187,686,409,259
پاریزگای نهجه ف	54,977,293,621	111,688,585,700	166,665,879,321
پاریزگای دیوانیه	58,783,164,671	51,386,568,033	110,169,732,704
پاریزگای موسسه نا	32,831,693,476	69,936,973,807	102,768,667,283
پاریزگای که ره بالا	49,118,228,797	202,613,655,503	251,731,884,300
پاریزگای سه لاهه دین	53,276,227,758	0	53,276,227,758
نهنجومانی ده ونه ت	2,346,179,356	0	2,346,179,356
نهنجومانی بالای دادوه ری	202,499,811,266	320,868,600	202,820,679,866
دادگای بالای فیدرالی	2,349,087,003	0	2,349,087,003
ده سه ته ی گشتی چاوه دیزیکردنی تا بیه ت به داها ته ی فیدرالی	208,921,320	0	208,921,320
کۆی گشتی	41,765,996,164,198	6,034,625,488,513	47,800,621,652,711

له م شه ش مانگه دا زۆرتین خه رچی له لایه ن نهنجومه نی وه زیرانه وه بووه که به ره که ی 1.2 ترلیون دیناره، نه مه ش له کاتیکدا به پئی یاسای بودجه ی 2023، جگه له دیوانی نهنجومه نی وه زیران، سه ر و کایته ی نهنجومه نی وه زیران و مه کته بی سه ر و کوه زیران، 20 شوینی دیکه به گوژمه ی 7.9 ترلیون دینار پاره ی بۆ ته رخانکراوه، له نیویاندا نوسینگه ی سه ر و کوه زیران 229 ملیار، دیوانی نهنجومه نی وه زیران 920 ملیار

و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران 1.2 تریلیۆن دینار. هەربۆیەش لەنێو ئەو 45 شوپنەیی که وەزارەتی دارایی خەرجیەکانی بۆ شەش مانگی رابردوو بۆاوکردوووە، ئەنجومەنی وەزیران تاکە شوپنە که لەکۆی 5.9 تریلیۆن دینار، توانیویەتی 4.3 تریلیۆن دینارلەنیووی بەکەمی ئەمسالدا خەرج بکات، واتە بەرپێژە 72% بودجەکەیی بوو. پروانە گرافیکی بەکەم.

خائیکی دیکەیی ژۆر سەرنجراکیش پەییوەستە بە خەرجیەکان که لە پرۆژەبەسای بودجە و راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی هەیه. پەییوەستە بە هەریمی کوردستان که لەنێو ئەو 45 شوپنەدا تەنیا ئەو پشک و بەشەیی بەر هەریمی کوردستان کەوتوووە لە وەزارەتی دارایی سەفرە یاخود هیچ برە پارەیکەیی بۆ شەش مانگی سەرەتای ئەمسال بۆ خەرج نەکراوە، که هیچ نەبواپە دەبواپە نیووی بودجەیی بەکارخستنی لەو شەش مانگەدا بۆ خەرجبکریت، بەتایبەتیش بۆ چارەکی دووهم یاخود بۆ مانگەکانی 4-5-6 که هەناردەکردنی نەوت راگیرابوو.

گرافیک 1: خەرجی چەند دامەزرێوە و وەزارەتیک لەنیوان بودجە و وەزارەتی دارایی بۆ شەش مانگی بەکەمی 2023

داهاتەکان بەپێی بودجە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی نەوت لە نیووی بەکەمی 2023 دا

7 سەرچاوەیی داهاات لە بودجە و راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی ئاماژەیی بۆ کراوە، بەلام لەراستیدا و بەپێی ژمارەکان، داهااتی عێراق تەنیا لە نەوتەو دیت و، بەپێی راپۆرتی وەزارەتی دارایی ریزەیی 99% کۆی گشتی داهااتی لە شەش مانگی بەکەمی 2023 بۆ عێراق لەو سەرچاوەییەو هاتوووە، بۆیەش داهااتەکانی عێراق وەک خەرجیەکان فرەچەشن و ئالۆز نییە، بەلکو بەرھەمھێنانی نەوت و هەناردەکردنی نەوت و وەرگرتنەو پارەکەیی بە دۆلار، که دواي دەرکردنی حەقەدەستی کۆمپانیاکان و گۆرپنەو بە دینار لە بانکی ناوھندی بۆ وڵات دەمینیتەو.

بەپێی راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی لە شەش مانگی بەکەمی ئەمسالدا 53.8 تریلیۆن داهااتی نەوت بوو، که لە بودجەدا وادانراوە داهااتی نەوت 58.6 تریلیۆن دینار بیت، ئەمەش بەواتای کورتهینانی 4.7 تریلیۆن دینار دیت، که بەدلتیایبەو ئەگەر نرخی بەرمیلێک نەوت لە

سەرۆوی ئه و نرخه وه نه بوايه كه له بودجه دا هاتووه، جياوازيه كه چه نده هينده ده بوو. خالي سهره كي ئه م جياوازيه ش به هؤي راگرتني هه نارده كردني نه وتي هه ري مي كوردستانه وه يه، كه له بودجه كه دا به به شداري 400 هه زار به رميل نه وتي روژانه هه ژماركراوه، به لام له 25 ي ئاداري 2023 وه تاوه كو ئيستا راگيراوه.

له رووي داها تي نانه وتي به وه له ماوه ي شه ش مانگي رابردوودا، به پي بودجه كه ده بوايه داها تي نانه وتي عيراق 8.6 تريليون دينار بووايه، به لام له و ماوه يه دا داها تي نانه وتي عيراق ناقس (-) بووه، به هؤي زباني ئالوگوري دراو. كوي گشتي داها تي نانه وتي 1.9 تريليون دينار بووه، به لام وه زاره تي دارايي نيشانه ي كه مكدني له به رده م داها تي گوڤينه وه ي دراو داناوه و له و ماوه يه دا 2.14 تريليون دينار بووه، له كاتي كدا له بودجه كه دا ده بوايه 413 مليار دينار له داها تي ئالوگوري دراوه به اتابيه ته سه ر داها تي نانه وتي، وه كو له خشته ي 3 دا هاتووه.

خشته ي 3: داها تي نه وتي و نانه وتي له نيوه ي يه كه مي 2023 دا به پي وه زاره تي دارايي و بودجه ي 2023

داها ته كان / نيوه ي يه كه مي 2023 / دينار			
داها ت جوره كان ي	به پي بودجه / دينار	به پي وه زاره تي دارايي / دينار	جياوازي نيوانيان / دينار
داها تي نه وت و سه رمايه ي كانزاكان	58,626,250,000,000	53,887,299,711,339	4,738,950,288,661
با جي داخلكردني كا لا	3,178,549,879,500	782,372,724,248	2,396,177,155,252
با جي هاورد ه كردني كا لا و رسومات ي به ره مه نيان	1,365,741,508,500	422,515,551,896	943,225,956,604
رسومات	899,593,980,500	610,580,283,467	289,013,697,033
پشكي بودجه له قازانج ي كه رتي گشتي	1,650,000,000,000	213,439,917,858	1,436,560,082,142
داها تي ئالوگوري دراو	432,829,419,000	-2,142,885,417,946	2,575,714,836,946-
داها تي ديكه	1,082,994,744,000	505,956,584,683	577,038,159,317
كوي داها تي ئيستا	67,235,959,531,500	54,279,279,355,544	12,956,680,175,956
داها تي سه رمايه كان	40,500,000,000	29,060,469,216	11,439,530,784
كوي گشتي داها ت	67,276,459,531,500	54,308,339,824,760	12,968,119,706,740

له پاستيدا، به پي دانا كان ي وه زاره تي نه وت، كوي گشتي داها تي نه وتي عيراق له ماوه ي نيوه ي يه كه مي 2023 دا گه يشتووه ته 59 تريليون دينار، واته سه رريزي ئه وه ي كردووه كه له بودجه دا هاتووه، به لام ئه وه پيش خه رجي به ره مه نياني كو مپانيا خزمه تگوزاريه كان و خه رجي به كان ي ديكه ي په يوه ست به به ره مه نيان و هه نارد ه كردنه وه بووه.

له ماوه ي نيوه ي يه كه مي 2023 دا، كوي داها تي نه وت كه بو وه زاره تي دارايي عيراق گه پاوه ته وه، ته نيا 53.8 تريليون بووه، واته داها تي پووختي ده ولت بووه له نه وت و كانزاكانه وه، له كاتي كدا به پي وه زاره تي نه وت، كوي داها ت له و ماوه يه دا 44.4 مليار دو لار بووه كه ده كاته 59.4 تريليون دينار، به شيوه يه ك له ماوه ي ئه و شه ش مانگه دا عيراق 595 مليون به رميل نه وتي هه نارد ه كردووه، به تي كراي روژانه ي 3.29 مليون به رميل و نخي هه ر به رميليك 74.66 دو لار بووه، وه كو له خشته ي 4 دا هاتووه.

خشته ي 4: ورد ه كاري به كان ي داها تي نه وت به گوڤره ي بلا و كراوه كان ي وه زاره تي نه وت له نيوه ي يه كه مي 2023

هەناردەکردنی نەوت لە شەش مانگی یەکەمی 2023 دا									
مانگ	بەرهەنکردن/بەرم	تیکرای رۆژانه/ میلیون بەرمیل	هەناردە ناوەراست و باشووری عێراق/بەرمی ل	هەناردە لەریگە چەپھان - کینگەکانی کەرکوک/بەرمی ل	هەناردەکردن لەریگە ئوردن/بەرمی ل	هەناردەکردن لە کینگە گەیارەو/بەرمی ل	داھات میلیار دۆلار	تیکرای نرخ بەرمیلیک/دۆ لار	داھات /میلیار دینار
کانوونی دووەم*	101,245,095	3.266	98,460,050	309,529	2,475,516	0	\$7.663	\$75.695	11,187.98
شوبات	92,255,610	3.295	89,140,448	2,834,393	280,769	0	\$7.063	\$76.566	9,518.26
ئادار	100,913,027	3.255	98,875,692	1,727,494	309,841	0	\$7.506	\$74.385	9,757.80
نیسان*	98,634,947	3.288	98,634,947	0	0	0	\$7.699	\$78.058	10,008.70
ئایار	102,463,387	3.305	102,206,413	0	256,974	0	\$7.325	\$71.485	9,522.50
حوزەیرا ن	100,059,052	3.335	98,725,620	0	299,445	1,033,987	\$7.180	\$71.755	9,405.41
کۆی گشتی	595,571,118	3.29	586,043,170	4,871,416	3,622,545	1,033,987	\$44.44	\$74.66	59,400.65

سەرچاوه: وەزارەتی نەوتی عێراق، بڵاویەکراویە مانگانە لەبارەى هەناردەکردن، داھات و نرخى نەوت

تێبینی: نرخى دۆلار بۆ دینار لە مانگی 1 تاوەکو 7 شوبات بە 1450 دینار، لەو رۆژە بەدواوە بە 1310 دینار دانراوە بۆ گۆڕینی دۆلار بە دینار.

نزیکی 5.5 تریلیۆن دینار جیاوازی لەنیوان راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی نەوتی عێراق لەماوەی شەش مانگی یەکەمی 2023 دا هەبە، بەشێوەیەک بەرزترینی لە نیسانی 2023دا بە 1.6 تریلیۆن دینار بوو و نزمترینی لە شوبات بوو کە 596 ملیار دینار بوو.

خشتەى 5: جیاوازی داھاتی نەوت لەنیوان راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی نەوتی عێراق لەنیوێی یەکەمی 2023 دا

مانگەکان	داھاتی نەوت / وەزارەتی نەوت / تریلیۆن دینار	داھاتی نەوت وەزارەتی دارایی / تریلیۆن دینار	جیاوازی نیوانیان وەزارەتی دارایی و نەوت / تریلیۆن دینار
کانوونی دووەم	11.188	10.286	0.902
شوبات	9.518	8.922	0.596
ئادار	9.758	9.045	0.713
نیسان	10.009	8.354	1.655
ئایار	9.523	8.856	0.667
حوزەیران	9.405	8.425	0.980
کۆی گشتی	59.401	53.887	5.513

ئەگەر ئەو جیاوازییەى نیوان وەزارەتی نەوت و وەزارەتی دارایی بە حەقەدەستی کۆمپانیا خزمەتگوزارییەکان و تێچووی بەرمیلیک نەوت دا بنیین، ئەوا لەماوەی شەش مانگی رابردوودا تێچووی بەرمیلیک نەوت لە عێراق لە 7.1 دۆلار بۆ 7.8 دۆلار بوو، لەکاتیکیدا ئەم پرە جیاوازی لەو خەرجییەى لە بودجەى 2023دا بۆ وەزارەتی نەوت دانراوە کە پرەکەى 23.2 تریلیۆن دینار و بەتەنیا لە بودجەى بەکارخستندا 7.4 تریلیۆن دینار بۆ دانراوە!

لەسەرئێوە ئەمانەشەو، لەماوەی شەش مانگی یەکەمی ئەمساڵدا لە دەرەوێ ئەو پرە پارەى لەسەرەو ئەماژەى بۆ کراوە، لەنیو راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی پرە 728 ملیار دینار دیکە خەرجی وەزارەتی نەوت بوو، کە 422 ملیار بۆ بودجەى بەکارخستن و 305

لھ ياساي بودجھي 2023دا كھ بۆ دوو سالي داھاتووشھ، داھاتي نھوتي عيراق بھ ھەريمي كوردستانھوھ بھ 117.2 تريليون دينار دانراوھ، كھ وادانراوھ عيراق رۆژانھ 3.5 مليون بھرميل ھەناردھ بكات. بھ جورېك 3.1 مليون بھرميلي لھلايھن بھغدا و 400 ھەزار بھرميلي لھلايھن ھولنرھوھ بېت، بھلام دواي راگرتني ھەناردھ كردن و نھگھشتنھ رېككھوتني ئنقەرھ و بھغدا، پېناچېت ئھم 400 ھەزارھ بھشداري لھ ھەناردھ كردن بكات وھكو ئھوھي لھ بودجھدا ھاتووھ كھ بۆ شھش مانگي رابردوو 72.4 مليون بھرميل و بۆ چارھكي دووھمي سال واتھ مانگھكاني 4-5-6 نزيكھي 36.4 مليون بھرميل نھوت.

بھگشتي و لھو شھش مانگھدا بھپي بودجھكھ و بھپي تيكراي نرھي نھوتي ھەناردھكراوي عيراق، بھ برې 5.4 مليار دۆلار زيان بھر بودجھي عيراق كھوتووھ، ئھگھريش بھپي نرھي نھوت لھ بودجھدا بېت، ئھوا 5.04 مليار دۆلار زيان بھر عيراق كھتووھ، ھەرچھندھ تاوھكو ئيستاش كھ نزيكھي دوو مانگ و 10 رۆژ لھنيوھي دووھمي سال تيپھرپوھ، نازانرېت ھەناردھ كردني نھوتي ھەريمي كوردستان دھستپيدھكاتھوھ ياخود نا؟ بروانھ خشتھي 5 لھبارھي داھاتي نھوت بھگويزھي بودجھي 2023ي عيراق.

خشتھي 6: داھاتي نھوتي عيراق بھپي پرۆژھ ياساي بودجھ لھنيوھي يھكھمي 2023

برې داھاتي نھوت بھپي بودجھ 2023 لھ نيوھي يھكھمي 2023						
مانگ	تيكراي رۆژانھ/ مليون بھرميل	بري ھەناردھكراو/بھرميل	ھەناردھي ناوھراست و باشووري عيراق/بھرميل رۆژانھ	ھەناردھكراو لھ ھەريمي كوردستان/ بھرميل رۆژانھ	داھاتي مانگانھ /دۆلار	داھاتي مانگانھ /دينار
كانووني دووھم	3,500,000	108,500,000	3,100,000	400,000	\$7,595,000,000.0	د.ع. 9,873,500,000,000
شوبات	3,500,000	98,000,000	3,100,000	400,000	\$6,860,000,000.0	د.ع. 8,918,000,000,000
ئادار	3,500,000	108,500,000	3,100,000	400,000	\$7,595,000,000.0	د.ع. 9,873,500,000,000
نيسان	3,500,000	105,000,000	3,100,000	400,000	\$7,350,000,000.0	د.ع. 9,555,000,000,000
ئايار	3,500,000	108,500,000	3,100,000	400,000	\$7,595,000,000.0	د.ع. 9,873,500,000,000
ھوزھيران	3,500,000	105,000,000	3,100,000	400,000	\$7,350,000,000.0	د.ع. 9,555,000,000,000
كۆي گشتي	21,000,000	633,500,000	3,100,000	72,400,000	44,345,000,000	57,648,500,000,000

كۆتايي

خھمئاندنھكان ياخود پشتبھستنھكاني خھرھي و داھاتھكاني عيراق وھك ئھوھي لھ بودجھدا ھاتووھ لھ گھل ئھوھي جيپھجي دھكرېت جياوازي گھورھي تيډايھ، سادھترين نموونھ برې ھەناردھ كردني نھوتي رۆژانھبھ كھ 3.5 مليون بھرميلھ، بھلام بھتيكرا توانراوھ 3.29 مليون بھرميل ھەناردھ بكرېت.

لھرووي داھاتھوھ، بھتايبھتي داھاتي نانھوتي نھك ھەر زياد نھكراوھ بھلكوو قھرزھي ھاتووھتھ سەر. لھكاتيكددا لھياساكددا چاوھرواندھكرا 13% داھاتي نانھوتي كۆبكرېتھوھ، بھلام لھ شھش مانگي يھكھمي ئھمسالدا خوار 1% داھاتي نانھوتي ھاتووھ و 99% لھ داھاتي نھوتھوھ بووھ.

ئھم جياوازيبانھي داھات و خھرجيھكان وھك ئھوھي لھ بودجھ ولھ راپۆرتھكاني وھزارھتي داراييدا ھاتووھ لھلايھك و ئھو جياوازيبھي لھ ژمارھكاني ياساكددا ھبھ، كھ بھگشتي سھروو 1 تريليون دينارھ و بھتھنياش لھ بھشھ بودجھي پاريزگاي ئھنبار 30 مليار دينارھ، بھدلنيايبھوھ ئھگھر وردھكاربھبھكاني ئھو 65 دامھزراوھ، وھزارھت و پاريزگايانھش وردتر بكرېتھوھ شتي نوئ دھبيني.

لھ كۆتاييدا، ئيستنا باس لھوھ دھكرېت كھ بھغدا 6 دۆلاري بۆ خھرھي بھرھمھيئاني ھەر بھرميلېك نھوتي بھرھمھيئارو لھ ھەريمي كوردستان دانوھ، لھكاتيكددا لھ دھرھوھي پارھي تھرخانكراوي سالانھ بۆ وھبھرھيئان لھ كھرتي نھوتي عيراق كھ برھكھي 15 تريليون دينارھ، تيچووي ھەر بھرميلېك نھوت لھ عيراق 7 بۆ 8 دۆلارھ، ئھمھش سھرھراي ئھوھي كھ ھھمووان دھزانن پڭانھ و تيچووي بھرميلېك نھوت لھ

ھەرئىمى كوردستان زۇر جياوازتره له عىراق، نەوھكو تەنيا بەھۆى كارى كۆمپانیا نۆودەولەتتیهكانى نەوت له ھەرئىمى كوردستان بەلكوو بەھۆى پىكاتهى جیولوژی بیرە نەوتتیهكان و ژینگەى تايبەتى كىلگە نەوتتیه دۆزراوھكان له ھەرئىمى كوردستانه كه تیچووھكەى ئەو برە نیه و نزیكیش نیه لهو برەى كه عىراق بۆ بەرھەمھێنانى بەرمیلێك نەوت باسى دەكات.